

Mr. sc. Damir Katica, doktorand
Univerzitet u Sarajevu / University of Sarajevo
Pravni fakultet / Faculty of Law
damir.katica@bih.net.ba

UDK 343.272

Stručni članak

ODUZIMANJE IMOVINSKE KORISTI PRIBAVLJENE UČINJENJEM KRIVIČNOG DJELA

CONFISCATION OF PROPERTY OBTAINED THROUGH CRIMINAL ACTIVITIES

Sažetak

Oduzimanje imovinske koristi stečene učinjenjem krivičnih djela predstavlja vrlo važnu posljedicu krivično-pravne osude. Na taj način se poručuje potencijalnim počiniocima krivičnih djela da neće moći zadržati imovinsku korist pribavljenu kriminalnim djelovanjem, te se na takav način ujedno provodi kako specijalna, tako i generalna prevencija.

Cilj oduzimanja imovine stečene na nelegalan način nije samo preventivni i kazneni, već i da zaštiti interese oštećene stranke. Glavni zadatak svake države jeste da se fokusira na oduzimanje imovine proistekle iz krivičnih djela, da stvori odbrambene mehanizme u borbi protiv organiziranog kriminala i da sprovede finansijsku istragu sa ciljem da se identifikira, zaplijeni i oduzme imovina koja je proistekla učinjenjem teških krivičnih djela, a sve to predstavlja strateški plan borbe protiv organiziranog i teškog kriminala.

Ključne riječi: *Osuda, imovinska korist, krivično djelo, oduzimanje.*

Summary

The confiscation of the property obtained through criminal activities is a very important consequence of criminal conviction. In this way, it is told to potential offenders that they will not be able to maintain the property benefits obtained by criminal actions, and in such a way, it is also implemented both special and general prevention.

The goal of revoking property acquired in a illegal way is not only preventive and punitive, but also to protect the interests of the injured party. The main task of each state is to focus on the confiscation of the property, to create defense mechanisms in the fight against organized crime and to implement a financial investigation with the aim of identifying, seized and subtracting the assets that arose to do severe crimes, and all This is a strategic plan for the fight against organized and difficult crime.

Keywords: *conviction, property benefit, criminal offense, confiscation.*

1. Uvod

Moderno doba sa sobom nosi tendenciju povećanja značaja novca i materijalnih vrijednosti, a kao rezultat svega toga je činjenica da je sve više onih koji novac stiču na nelegalan način. Organizovani kriminal je danas globalni problem velikih razmjera, zastupljen u mnogim državama i koji predstavlja ozbiljnu prijetnju državama u političkoj i ekonomskoj tranziciji.

Proces globalizacije tržišta i razvoj informatičke tehnologije su samo pogodovali aktivnostima kriminalnih grupa na usavršavanje organizacije, tehnika i sistema kontrole nacionalnih institucija, a kao krajnji rezultat djelovanja jeste ogroman profit do kojeg se brzo dolazi u kriminalnoj sferi. Želja za profitom stvorila je intenzivnu dinamiku razvoja organiziranog kriminala, a sa druge strane države u procesu tranzicije su zapostavile modernizaciju sigurnosnih i zaštitnih sistema, pa su danas u mnogim evropskim državama kriminalne grupe bolje organizovane i opremljenije od državnih institucija.

Oduzimanje imovinske koristi je institut koji ima i historijske korijene, pa shodno tome ne predstavlja novinu u krivično-pravnim institutima u svom suštinskom smislu.

2. Pojam instituta oduzimanja imovinske koristi i njegov historijski aspekt

Pravna teorija različito definiše pojam instituta „oduzimanja imovinske koristi“ pribavljene učinjenjem krivičnog djela, i to kao sigurnosnu mjeru, posebnu mjeru ili kao mjeru krivičnopravnih sankcija, ali danas se smatra da se ustvari radi o mješovitom građansko-krivičnom institutu *sui generis* čija je svrha u uspostavi stanja narušenog počinjenjem krivičnog djela i u zabrani nezakonitog bogaćenja kriminalnim djelatnostima.¹

Institut oduzimanja imovinske koristi ima historijske korijene i ne predstavlja novinu u krivičnom pravu, a u zakonodavstvo je po prvi put unesen Općim kaznenim zakonikom Kraljevine Norveške 1902. godine. Ova mjera je u domaće zakonodavstvo prvi put uvedena novelom Krivičnog zakonika 1959. godine i to kao mjera sigurnosti.

¹ Robert. G., *Financial Investigations and Confiscation of Proceeds from Crime*, Council of Europe, 2006., str.10.

Pojam ovog instituta ima različitu pravnu prirodu, pa se zbog toga u nekim državama smatra krivično-pravnom sankcijom, u savremenim zakonodavstvima predstavlja posebnu posljedicu osude ili je uređen kao posebna mjera koja omogućava ostvarenje načela da niko ne može i ne smije zadržati imovinsku korist stečenu krivičnim djelom koja ima svoje osnovo uporište u pravnom (civilizacijskom) načelu.²

U Krivičnom zakonu bivše SFRJ iz 1977. godine institut oduzimanja imovinske koristi nije više smatran krivično-pravnom sankcijom, nego kao posebna krivično-pravna mjera. Osnovno načelo da niko ne može zadržati imovinsku korist pribavljenu učinjenjem krivičnog djela poznaju mnoga savremena zakonodavstva, pa tako i krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine. Cilj ove mjere jeste da se uspostavi stanje kakvo je bilo prije počinjenja krivičnog djela.

U Bosni i Hercegovini nije potpuno proveden pravni okvir za zapljenu imovine, a oduzimanje imovine stečene krivičnim djelima i dalje je neujednačeno u svim dijelovima države. Državni propisi koji opisuju i definiraju ovu oblast su Krivični zakon BiH, Zakon BiH o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera i Zakon o izvršnom postupku BiH pred Sudom BiH, a na nižim nivoima vlasti, radi se o entitetskim krivičnim zakonima i Krivičnom zakon Brčko Distrikta BiH, te Zakonu o oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela RS-a.

3. Međunarodne konvencije i standardi koji se odnose na institut oduzimanja imovinske koristi

Globalizacija organiziranog kriminala predstavlja prijetnju društvima širom svijeta. Iz ovog razloga međunarodna zajednica je svoju pažnju usmjerila na pitanje oduzimanja imovinske koristi proistekle iz krivičnog djela i uvela kroz različite zakonske instrumente, minimalne standarde za efikasan rad i saradnju u ovoj oblasti.³

Provođenje međunarodnih standarda u savremenim zakonodavstvima zavisi od postojanja pravnog sistema u određenoj državi. Najznačajniji standardi vezani za institut oduzimanja imovinske koristi pribavljene učinjenjem krivičnog djela su:

2 Ivičević, E., Utvrđivanje imovinske koristi stečene kaznenim djelom, Pregledni znanstveni rad, 2004., str. 218.

3 Šuškić, I., Oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnim djelima u BiH, 2005., str. 166.

- 1.** Konvencija Vijeća Evrope iz 1990. godine o traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenih krivičnim djelom, odredila je osnovu za kriminalizaciju pranja novca i standarde za trajno oduzimanje prihoda stečenih učinjenjem krivičnih djela. Bosna i Hercegovina je ovu Konvenciju potpisala 30. 3. 2004. godine, po kojoj je oduzimanje imovinske koristi moguće iz bilo koje imovine u koju je pretvorena imovinska korist pribavljena krivičnim djelom, pa i imovina koja je nezakonito stečena, a u vrijednosti koja odgovara imovinskoj koristi pribavljenoj krivičnom djelom.
- 2.** Konvencija Vijeća Evrope iz 2005. godine o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenih krivičnim djelima i o finansiranju terorizma, koja je usvojena 16. 5. 2005. godine na Trećem samitu šefova država i vlada Vijeća Evrope koji je održan u Varšavi. Ovo je prvi međunarodni ugovor kojim su obuhvaćeni i sprečavanje i kontrola pranja novca i finansiranje terorizma.
- 3.** Konvencija UN-a iz 2000. godine (Palermo) protiv transnacionalnog organiziranog kriminala bavi se trajnim oduzimanjem (čl. 12–14.).⁴ Odredba o trajnom oduzimanju sadržana je i u čl. 23. Krivično-pravne konvencije Vijeća Evrope o korupciji iz 1999. godine (Strasbourg).⁵ Evropska unija je prepoznala da sticanje finansijske dobiti predstavlja osnovni motiv za organizirani kriminal, te je preduzela određene planske aktivnosti.
- 4.** Plan aktivnosti Vijeća Evrope iz 1997. godine za borbu protiv organiziranog kriminala u oblasti trajnog oduzimanja prihoda stečenih učinjenjem krivičnih djela.
- 5.** Plan aktivnosti Vijeća Evrope iz 1997. godine „Sprečavanje i kontrola organiziranog kriminala; strategija Evropske unije za početak novog milenija“ govori o otkrivanju, zamrzavanju i trajnom oduzimanju imovinske koristi od krivičnog djela.
- 6.** Konvencija o evropskim smjernicama za efektivne mjere prevencije i borbe protiv trgovine ženama u cilju njihove seksualne eksploatacije iz 1997. godine (Haag).⁶
- 7.** Konvencija o sprečavanju trgovine robljem i ropstva usvojena je 25. 9. 1926. godine u Ženevi, a stupila na snagu 07. 3. 1927. godine. Bosna i Hercegovina je članica ove Konvencije po osnovu sukcesije.
- 8.** Dopunska Konvencija o ukidanju ropstva, trgovine robljem, usvojena je 30. 4. 1956. godine, a stupila na snagu 30. 4. 1957. godine. Bosna i Hercegovina je članica ove Konvencije po osnovu sukcesije.

4 Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, Palermo, 2000.

5 Krivičnopravna konvencija o korupciji, Strasbourg, 1999.

6 Konvencija o evropskim smjernicama za efektivne mjere prevencije i borbe protiv trgovine ženama, Haag, 1997.

9. Konvencija o pravima djeteta usvojena 20. 11. 1989. godine, a stupila na snagu 02. 9. 1999. godine. Bosna i Hercegovina je članica ove Konvencije po osnovu sukcesije.

10. Konvencija UN-a protiv transnacionalnog organiziranog kriminala, zajedno sa dva protokola koja se dopunjuju: Protokolom protiv krijumčarenja migranata kopnenim, morskim i vazдушnim putem i Protokolom za sprečavanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito ženama i djecom, usvojena 05.02.2002. godine.

11. Konvencija o zabrani trgovine ljudima, stupila na snagu 25. 7. 1951. godine, a Bosna i Hercegovina je članica ove Konvencije po osnovu sukcesije.

4. Međunarodne institucije koje tretiraju oduzimanje imovinske koristi kroz svoje nadležnosti

Brojne su međunarodne organizacije koje se u okvirima svojih nadležnosti bave pitanjima vezanim za oduzimanje imovinske koristi, prevencijom kriminaliteta, korupcije i drugih sličnih negativnih društvenih pojava. Neke od najznačajnijih su:

1. FATF je međudržavno tijelo formirano 1989. godine, koje ima za cilj razvoj i unapređenje državnih i međunarodnih strategija za borbu protiv organiziranog kriminala, pranja novca i finansiranje terorizma, a koje ima članove iz cijelog svijeta.

2. MONEYVAL je izborna komisija eksperata za ocjenjivanje mjera protiv pranja novca Vijeća Evrope, osnovana 1997. godine, koja revidira mjere protiv pranja novca, mjere oduzimanja i mjera za borbu protiv finansiranja terorizma u državama članicama Evrope.

3. GRECO je Evropska komisija koja ima za cilj unaprijediti kapacitet svojih država članica za borbu protiv korupcije. Ova komisija prati da li se države pridržavaju vodećih principa za borbu protiv korupcije i za provođenje međunarodnih pravnih instrumenata usvojenih u cilju ostvarivanja programa aktivnosti protiv korupcije.

5. Međunarodna saradnja između država pri otkrivanju problema nezakonito stečene imovinske koristi

Pomoć u istraživanju ovog problema današnjice, uključuje svaku mjeru koja se odnosi na pružanje i osiguravanje dokaza o postojanju, mjestu ili premještanju, prirodi, pravnom statusu ili vrijednosti navedene imovinske

koristi, a sve u cilju identifikacije prihoda i imovine koja može biti predmetom oduzimanja na osnovu zahtjeva druge države.

Druge države mogu da podnesu različite zahtjeve, a u takvim slučajevima moraju postojati mogućnosti za njihovo rješavanje, a neki od tih zahtjeva su:

1. zahtjev za dostavljanje podataka o bankovnim računima,
2. zahtjev za dostavu podataka o bankovnim transakcijama,
3. zahtjev za praćenje bankovnih transakcija.⁷

Država može i bez prethodnog zahtjeva proslijediti drugoj državi podatke o sredstvima i nezakonito stečenim prihodima, ukoliko smatra da bi pružanje tih podataka pomoglo državi koja ih prima, u pokretanju ili provođenju istražnog ili sudskog postupka ili bi takvi podaci omogućili drugoj državi podnošenje zahtjeva.

Ukoliko se prilikom istrage utvrdi da u drugoj državi postoji imovina koja je pribavljena nezakonito učinjenjem krivičnog djela, tada se posredstvom policijske saradnje između država, posredstvom INTERPOLA, te saradnjom tužilaštava, poduzimaju sve mjere koje se odnose na otkrivanje, identifikaciju i osiguravanje svih dokaza koji se odnose na postojanje prihoda i imovine koji mogu biti predmet oduzimanja zbog nezakonitog sticanja istih. Iz ovog razloga, saradnja između država ima veliki značaj u identifikaciji i rješavanju ovog problema današnjice.

6. Institut oduzimanja imovinske koristi u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine

U Bosni i Hercegovini postoje nekoliko zakona iz oblasti krivičnog zakonodavstva koja sadrže odredbe o oduzimanju imovinske koristi pribavljene učinjenjem krivičnih djela, a to su:

1. Krivični zakon Bosne i Hercegovine⁸
2. Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine⁹
3. Krivični zakonik Republike Srpske¹⁰

7 Šuškić, I., Oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnim djelima u BiH, 2005., str. 168.

8 Krivični zakon Bosne i Hercegovine („Sl. glasnik BiH“, br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15, 35/18, 46/21 i 31/23).

9 Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine („Sl. novine F BiH“, br. 36/03, 21/04 - ispr., 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16, 75/17 i 31/23).

10 Krivični zakonik Republike Srpske („Sl. glasnik Republike Srpske“, br. 64/17, 104/18 - odluka US, 15/21 i 89/21)

4. Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine¹¹
5. Zakon Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera¹²
6. Zakon o izvršnom postupku Bosne i Hercegovine pred Sudom BiH¹³
7. Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom Federacije Bosne i Hercegovine¹⁴
8. Zakon o oduzimanju imovine koja je proistekla izvršenjem krivičnog djela¹⁵.

Krivični zakon Bosne i Hercegovine ne predviđa oduzimanje imovinske koristi kao krivičnopravnu sankciju, nego kao posebnu mjeru koja je posljedica učinjenja krivičnog djela kojom je ta imovinska korist pribavljena.¹⁶ Krivični zakon Bosne i Hercegovine propisuje da niko ne može zadržati imovinsku korist koja je pribavljena učinjenjem krivičnog djela, i da se takva imovina može oduzeti i od lica na koja je ta imovina prenesena bez naknade ili uz naknadu, kao i da se mogu oduzeti prihodi i druge koristi iz imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom.¹⁷ Ovaj član predstavlja obavezu koja vrijedi u svim savremenim zakonodavstvima i ova mjera je zakonom predviđena kao posljedica koja pogađa onoga ko na nezakonit način nastoji pribaviti sebi ili drugome imovinsku korist.

Nadalje, Krivični zakon Bosne i Hercegovine propisuje da se imovinska korist oduzima sudskom odlukom, ako je utvrđeno da je ta imovinska korist pribavljena učinjenjem krivičnog djela, dakle da je u kauzalnom odnosu sa učinjenjem tog krivičnog djela, a takav odnos može biti izravan i neizravan.¹⁸ Za imovinsku korist nije bitno da li je njeno postizanje bilo i cilj poduzimanja krivičnog djela, nego je dovoljno samo da se ona pojavila kao rezultat krivičnog djela, odnosno da je nastala učinjenjem krivičnog djela. Iz ovih zakonskih odredaba proizlazi da se imovinska korist mora utvrditi u krivičnom postupku i da se može oduzeti samo sudskom odlukom, kojom je utvrđeno da

11 Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine („Sl. glasnik Brčko Distrikta BiH“, br. 19/20 - prečišćeni tekst).

12 Zakon Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera („Sl. glasnik BiH“, br. 22/2016 - prečišćeni tekst).

13 Zakon o izvršnom postupku Bosne i Hercegovine pred Sudom BiH („Sl. glasnik BiH“ br. 18/03).

14 Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom Federacije Bosne i Hercegovine („Sl. novine F BiH“, br. 71/14.).

15 Zakon o oduzimanju imovine koja je proistekla izvršenjem krivičnog djela („Sl. glasnik RS“, br. 66/18).

16 Za potrebe ovoga rada će biti analizirane odredbe Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine.

17 Član 110., stav 2. KZ BiH.

18 Član 110., stav 1. KZ BiH.

je krivično djelo učinjeno, a njegovim učinjenjem pribavljena imovinska korist. Ipak, utvrđivanje imovinske koristi nije nimalo jednostavno, pošto se radi o kontinuiranoj kriminalnoj aktivnosti u dužem vremenskom periodu i na različitim lokacijama. Na taj način se otvaraju veće mogućnosti da se profit stečen na nezakonit način zadrži, pa čak i da se nesmetano nastavi sa takvim nezakonitim aktivnostima.

6.1. Pojam proširenog oduzimanja imovinske koristi

Navedeni problemi po pitanju normativne regulacije oduzimanja imovinske koristi motivirali su zakonodavce da prvi put u zakon uvedu i prošireni oblik oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom, propisujući da sud može oduzeti imovinsku korist ukoliko postoje opravdani razlozi da se vjeruje da je takva korist pribavljena na nezakonit način i učinjenjem krivičnog djela, a sa druge strane okrivljenik nije u mogućnosti da pruži dokaze da je takva korist pribavljena na zakonit način.¹⁹

Prošireno oduzimanje imovinske koristi je institut koji je uveden izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, a koji se primjenjuje pri utvrđivanju nezakonitog porijekla imovine, a pravni osnov za prošireno oduzimanje imovinske koristi se prvi put pojavljuje u Konvenciji UN-a protiv transnacionalnog organizovanog kriminala od 15. 1. 2000. godine. Prema ovoj Konvenciji, oduzimanje imovinske koristi je moguće samo u skladu s principima domaćeg prava i prirodom sudskog postupaka,²⁰ a isti osnov sadrži i Konvencija UN-a protiv korupcije od 31. 9. 2003. godine.

Prošireno oduzimanje imovinske koristi prema Krivičnom zakonu Bosne i Hercegovine moguće je izvršiti samo na osnovu sudske odluke kojom je utvrđeno da je krivično djelo učinjeno. Oduzimanje imovinske koristi Sud može izreći samo u presudi kojom se optuženi proglašava krivim, u rješenju o primjeni odgojne mjere, kao i u presudi u kojoj se utvrđuje da li je djelo izvršeno u stanju neuračunljivosti ili stanju smanjene uračunljivosti. Iz navedenog je moguće zaključiti da pravo prošireno oduzimanje nelegalno stečene imovine, predstavlja inverziju tereta dokazivanja nezakonitog porijekla imovine između tužioca i osumnjičenog. Međutim, veliki problem predstavlja činjenica da sudska praksa nije zauzela stav u okviru kojeg postupka se može primijeniti ovaj propis. S jedne strane postoje mišljenja da se u okviru konkretnog krivičnog postupka pokreće poseban postupak po službenoj dužnosti (posebnim rješenjem) s ciljem utvrđivanja imovinske

¹⁹ Član 110a KZ BiH.

²⁰ Član 12. Konvencije UN-a protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, 2000.

koristi za koju se osnovano sumnja da je pribavljena učinjenjem krivičnog djela, a sa druge strane postoje mišljenja da nadležni tužilac treba predložiti pokretanje posebnog postupka kod suda u okviru kojeg bi predlagao dokaze kojima se potvrđuje sumnja da se radi o nezakonito stečenoj imovini.²¹ Ukoliko sud prihvati takav prijedlog, teret dokazivanja je na počiniocu koji bi trebao priložiti dokaze da je imovina stečena na zakonit način, jer se smatra da je tužilac već podnio određene dokaze koji ukazuju na sumnju da je imovinska korist stečena na nezakonit način.²² Ukoliko nisu ispunjeni svi uslovi za vođenje krivičnog postupka zbog smrti ili odsutnosti osumnjičenog ili nekih drugih okolnosti koji isključuju krivično gonjenje, a postoji sumnja da je određena imovinska korist pribavljena učinjenjem krivičnog djela, tada će tužilac kod suda pokrenuti poseban postupak za oduzimanje te imovine, a o zahtjevu tužioca o oduzimanju nelegalno stečene imovinske koristi odlučuje sudija pojedinac i to rješenjem.

7. Finansijska istraga kod oduzimanja imovinske koristi pribavljene učinjenjem krivičnog djela

Prihodi su najznačajniji faktor u dokazivanju krivičnih djela čiji elemente predstavljaju upravo nezakoniti slučajevi sticanja imovinske koristi. Otkrivanjem prihoda koji je nastao učinjenjem krivičnog djela i istragom tog prihoda mogu se otkriti saučinioci ili čak organizatori krivičnog djela, pa čak i treće osobe od kojih se isto može oduzeti takav prihod. Prilikom utvrđivanja prihoda od posebnog značaja su i podaci o finansijskim transakcijama koje su izvršili osumnjičeni i druge osobe, a pristup bankovnim računima je moguć samo sudskim nalogom i za njega moraju postojati određeni dokazi. Analizom uplata, isplata i novčanih naloga utvrđuju se finansijski tokovi učinioca krivičnog djela i drugih osoba. Finansijskom istragom se prikupljaju podaci o imovini osumnjičenog, saučesnika i njima bliskih lica i pravnih lica. Na taj način će se utvrditi cjelokupna imovina i to šta je bilo moguće steći na zakonit način, a šta ukazuje na imovinu koja potiče od izvršenja krivičnog djela, bilo da se radi o novčanim sredstvima, nekretninama, pokretnim stvarima ili pravima. Finansijska istraga se pokreće naredbom tužioca, te protiv ove naredbe nije dozvoljena žalba. Dakle, cilj finansijske istrage je prikupljanje svih dokaza koji ukazuju na obim, iznos, vrstu, stvarnu vrijednost i druge okolnosti u vezi sa zakonitim приходima osumnjičenog ili optuženog, povezanih osoba, ostavitelja ili pravnog sljedbenika, njihovim troškovima

21 Mujanović. E., Oduzimanje ilegalno stečene imovine, 2011., str. 3.

22 Hasanspahić.S., Halilagić.N., Oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, 2011., str. 313.

života i stvarnim mogućnostima zakonitog sticanja imovine za koju postoje temelji sumnje da pribavljena na nezakonit način učinjenjem krivičnog djela. Sa finansijskom istragom u uskoj je vezi i rad agencija za upravljanje oduzetom imovinom, koje su ustanovljena na nivou entiteta i imaju svojstva pravnog lica, a koja su nadležne za upravljanje oduzetom imovinom, strateškim usmjeravanjem aktivnosti nadležnih institucija u provođenju finansijskih istraga, stručnu edukaciju iz područja finansijskih istraga i oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, a u isto vrijeme bi se bavila i čuvanjem, skladištenjem, prodajom i procjenom vrijednosti oduzete imovine.²³

8. Privremeno i trajno oduzimanje predmeta i imovine

8.1. Privremeno oduzimanje predmeta i imovine

Privremeno oduzimanje predmeta i imovine je samostalna radnja dokazivanja i istom se pribavljaju dokazi i predmeti koji služe za utvrđivanje činjenica u krivičnom postupku, kao i sprečava vršenje krivičnih djela te onemogućava korištenje ili otuđenje imovine. Privremeno oduzimanje predmeta ili imovine može biti posljedica prinudnog oduzimanja ili dobrovoljne predaje. Naredbu o privremenom oduzimanju predmeta i imovine izdaje sud na prijedlog tužioca ili ovlaštene osobe uz prethodno pribavljenu saglasnost tužioca. Predmeti se mogu privremeno oduzeti i bez naredbe suda, ukoliko postoji opasnost od odlaganja, ali je tužilac obavezan u roku od 72 sata da podnese zahtjev sudiji za naknadno odobrenje. Privremeno oduzeti predmeti se pohranjuju u sudu ili sud na drugi način osigurava njihovo čuvanje. Sud može rješenjem narediti pravnoj ili fizičkoj osobi da privremeno obustavi izvršenje finansijske transakcije za koju postoji sumnja da predstavlja krivično djelo ili da je namijenjena učinjenju krivičnog djela, da služi prikrivanju krivičnog djela ili prikrivanju dobiti ostvarene krivičnim djelom.

Privremene mjere osiguranja sud može izdati na prijedlog tužioca po službenoj dužnosti, i ove mjere se mogu izreći u toku cijelog krivičnog postupka, kada postoje uslovi za oduzimanje imovinske koristi. Ova procesna radnja se preduzima i u ranijim fazama krivičnog postupka jer se protekom vremena od kada je krivično djelo izvršeno smanjuje potreba za određivanjem privremene mjere obezbjeđenja. Mjera se preduzima i njome postiže cilj i u fazi istrage, kada postoji realna opasnost da se imovina otuđi, prikrije ili da se imovinom

23 Novosel. D., Financijske istrage i progon počinitelja gospodarskog kriminaliteta, str. 748.

koristi počinitelj djela ili na drugi način da se raspolože, sprečava ili otežava oduzimanje imovinske koristi. Najčešće privremene mjere su: zabrana otuđenja, oduzimanje i polaganje gotovog novca, zabrana daljih isplata sa računa osumnjičenog i drugih lica. Sud odlučuje rješenjem o određivanju privremene mjere osiguranja i to rješenje ima dejstvo rješenja o izvršenju, ne koje stranke imaju pravo žalbe.

8.2. Trajno oduzimanje predmeta i imovine

Pravni osnov za oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom propisan je Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine i zasnovan na osnovnom pravnom principu da niko ne može zadržati korist koju je protivpravno i nezakonit način stekao.²⁴ Izričito propisivanje ovakve odredbe ima za cilj i preventivno djelovanje, jer se njome potencijalnim učiniocima krivičnih djela stavlja na znanje da imovinsku korist pribavljenu na nezakonit način neće moći zadržati. Osim toga, predmeti se mogu oduzeti i ako nisu vlasništvo učinioca, ako to zahtijevaju interesi opće sigurnosti, morala, a trećim licima se ostavlja mogućnost da zahtijevaju naknadu štete.²⁵ Također, imovinska korist koja je pribavljena učinjenjem krivičnog djela može se oduzeti i od treće osobe, tj. ako je imovinska korist pribavljena krivičnim djelom prenesena na tu osobu bez naknade ili uz naknadu koja ne odgovara stvarnoj vrijednosti, a pod uslovom da je ta osoba znala ili mogla znati da je imovinska korist pribavljena krivičnim djelom.

Za konačno oduzimanje predmeta i imovine neophodno je imati efikasne istražne i privremene mjere za identifikaciju, pronalaženje i zamrzavanje ili privremeno oduzimanje imovine koja bi mogla biti predmet oduzimanja radi sprečavanja trgovine, prenosa ili raspolaganja tom imovinom i radi lakšeg kasnijeg oduzimanja.

9. Zaključak

Bosna i Hercegovina je država koja je na udaru međunarodnih mreža kriminala zbog njenog geostrateškog položaja, poroznih državnih granica i niza slabosti u organizaciji sistema vlasti. Novi oblici organizovanog kriminala zahtijevaju snažan odgovor države kroz nove mehanizme

24 Član 110. KZ BiH.

25 Šuškić. I., Oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnim djelima u BiH, 2005., str. 170.

preventivnog i represivnog djelovanja i zbog toga država mora poslati jasnu poruku da bavljenje kriminalom ne može i ne smije donositi profit i da upravo taj profit koji je proizašao iz kriminalnih aktivnosti nikada ne može biti legaliziran.

Najefikasnija mjera u borbi protiv organiziranog kriminala je ekonomsko uništenje struktura koje se zasnivaju na ekonomskoj koristi i profitu, a najefikasniji mehanizam je oduzimanje svake imovine za koju postoji veliki stepen vjerovatnoće da je proistekla iz kriminalne aktivnosti sa redukcijom dokaznog standarda i inverzijom tereta dokazivanja. U Bosni i Hercegovini ne postoji niti jedna prepreka za provođenje finansijskih istraga, koje se koriste kao sredstvo za otkrivanje krivičnih djela, počinitelaca tih krivičnih djela, visine vrijednosti nezakonito stečene imovine, lociranja i identifikacije nezakonito stečene imovinske koristi, a sve u cilju pronalaska i osiguranja dokaza za krivično gonjenje počinitelaca takvih krivičnih djela, kao i vođenje postupaka za oduzimanje imovinske koristi pribavljene izvršenjem krivičnih djela.

Ključnu ulogu u provođenju ove istrage ima tužilaštvo uz neophodnu saradnju svih agencija za provođenje zakona. Tužilac, mora dobiti ovlaštenje da pokreće postupak za prošireno oduzimanje imovinske koristi u sudskom postupku, i u vezi sa krivičnim postupkom koji se vodi, u kome će imati obavezu da dokaže sastav i vrijednost imovine i vjerovatnoću da imovina potiče iz nezakonitih aktivnosti. Lice za kojeg se osnovano sumnja da je imovinu pribavio na nelegalan i nezakonit način, a od koga se takva imovina oduzima, mora imati pravo da u sudskom postupku, koristeći najviše standarde ljudskih prava, dokazuje zakonito porijeklo imovine. Prošireno oduzimanje imovine po zahtjevu tužioca vršilo bi se u odvojenom sudskom postupku i imalo bi privremeni karakter (do pravosnažne sudske odluke o zakonitosti sticanja). Po pravosnažnom okončanju postupka koji pokrene osumnjičeni odnosno optuženi, odnosno vlasnik ili uživatelj, ili ukoliko se ne pokrene poseban postupak za utvrđivanje zakonitosti sticanja oduzete imovine, krivični sud će posebnim rješenjem utvrditi da je oduzimanje konačno.

Kako na nivou države Bosne i Hercegovine ne postoji tijelo koje bi se brinulo o čuvanju, osiguranju i raspolaganju privremeno i trajno oduzete imovine koja je stečena na nezakonit način učinjenjem krivičnih djela, iz tog razloga je predviđeno formiranje agencije za čuvanje, osiguranje i raspolaganje privremeno i trajno oduzete imovine, a nosilac ove aktivnosti je Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine.

10. Literatura

1. Golobinek. R., Financial Investigations and Confiscation of Proceeds from Crime, Council of Europe
2. Hasanspahić. S., Halilagić. N., Oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, Zenica, 2011.
3. Ivičević Karas. E., Kaznenopravno oduzimanje imovinske koristi stečene na nelegalan način, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 14, broj 2/2007, str. 673–694.
4. Ivičević. E., Utvrđivanje imovinske koristi stečene kaznenim djelom, Pregledni znanstveni rad, Zagreb, 2004, 17 (2010), 1; 191–210.
5. Jeleć. N., Propisi o oduzimanju imovine stečene krivičnim djelom, Sarajevo, 2012.
6. Konvencija o evropskim smjernicama za efektivne mjere prevencije i borbe protiv trgovine ženama, Haag, 1997.
7. Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, Palermo, 2000.
8. Krivični zakon Bosne i Hercegovine („Sl. glasnik BiH“, br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15, 35/18, 46/21 i 31/23)
9. Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine („Sl. glasnik Brčko Distrikta BiH“, br. 19/20 - prečišćeni tekst)
10. Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine („Sl. novine F BiH“, br. 36/03, 21/04 - ispr., 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16, 75/17 i 31/23)
11. Krivični zakonik Republike Srpske („Sl. glasnik Republike Srpske“, br. 64/17, 104/18 - odluka US, 15/21 i 89/21)
12. Krivičnopravna konvencija o korupciji, Strasbourg, 1999.
13. Mujanović. E., Oduzimanje ilegalno stečene imovine, Sarajevo, 2007.
14. Novosel. D., Financijske istrage i progon počinitelja gospodarskog kriminaliteta, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 14, broj 2/2007, str. 739-78.
15. Šuškić. I., Oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnim djelima u BiH, 2005.
16. Vladan M. Drašković., Novi instrumenti za obračun sa mafijom, *Tužilačka reč*, Beograd.
17. Zakon Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera („Sl. glasnik BiH“, br. 22/2016 - prečišćeni tekst)
18. Zakon o izvršnom postupku Bosne i Hercegovine pred Sudom BiH („Sl. glasnik BiH“ br. 18/03)
19. Zakon o oduzimanju imovine koja je proistekla izvršenjem krivičnog djela („Sl. glasnik RS“, br. 66/18)
20. Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom Federacije Bosne i Hercegovine (Sl. novine FBiH, br. 71/14)